

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. v. Andel, Solo; Dr R. E. v. Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogen-dijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Middelrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. v. Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswert; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollen-hoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, Den Haag; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wicnga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, Den Haag.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Geloof en Openbaring, III. — Uit de Schrift: God heeft Zijn Kind Jezus verheerlijkt. (Hand. 3:13). — Kerkelijk leven: Herinneringen aan Cocceus? Rechtspersoonlijkheid der kerken. Nogmaals gereformeerde prediking en heilsgeschiedenis. Lastrumtentoostelling van F. Q. I. Het rapport der Chr. Geref. Kerk inzake het antwoord aan de Synode der Geref. Kerken, IV. De zelfstandigheid der plaatselijke kerk, I. — Even parkeren: Het geloof der kleinen! — Pop. wetensch. schetsen: Over „isolement“ en nog wat, I. — Gedicht: Aardbeving. — Literatuur en kunst: Een trilogie voltooid. — Brief uit Amerika: Algerese Synodes. — Uit de buitenl. kerken: De Synode in Amerika wederom in zitting, II. — Stemmen uit onze kerken. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerk-nieuws.

HOOFDARTIKEL

Geloof en Openbaring.

Dr G. J. Heering. Geloof en Openbaring.
I en II. (Van Loghum Slaterus, Arnhem.
1935 en 1937.)

III.

Wij eindigden ons vorig artikel met de opmerking, dat, al mag Prof. Heering dan zeer rechts staan in het Modernisme, hij dan toch modern is en blijft. We willen nu eerst een korte toelichting geven van hetgeen wij onder het Modernisme verstaan. Het is de aanduiding voor een bepaalde richting en theologie, die in Nederland ongeveer in het midden van de vorige eeuw haar invloed deed gelden. Aan haar zijn bij haar opkomst de namen verbonden van de hoogleeraren Scholten en Kuenen te Leiden en Opzoomer te Utrecht. Het is eigenlijk een richting, die zich vrij wilde maken van alle uitwendig gezag, dat Schrift, kerk en traditie uitoefenden. Men wilde zich aansluiten bij den geest van den nieuweren tijd en de daarmee overeenkomstige wetenschap en die toepassen op den godsdienst. Men wilde bovenal een synthese zoeken tusschen de beide grootmachten, het Evangelie van Christus en de moderne cultuur. Men gevoelde het, „wilde het Christendom niet verzanden tot een buiten-maatschappelijk sectetje en de moderne cultuur vervlakken tot een geesteloze levenstechniek“¹⁾, dat dan die synthese er komen moest. En toen is men aan den opbouw begonnen van stelsels, die die synthese gaven, stelsels, die gedragen werden door diep eerbied voor de wetenschap en door de beginselen van vrijheid van onderzoek en persoonlijkheid, die men als de grondgedachten van het Protestantisme waardeerde. Natuurlijk dacht men niet gelijk. Er ontstond bijv. een intellectueel-monistisch-deterministisch-optimistisch stelsel van Scholten en een meer ethisch-dualistisch van Hoekstra, maar bij alle verschil opereerde men toch van uit dezelfde stellingen en met dezelfde grondgedachten.

Gewild heeft men toen gearbeid. Maar ondanks al dien arbeid werd het een jammerlijke mislukking. Had men gehoopt, de onmisbare levenswaarden van religie en Christendom voor den modernen mensch, die door zoovele machten van dat Christendom en van alle religie werd weggetrokken, te kunnen behouden, — voor velen werd de moderne theologie een overgang naar het nihilisme. Allard Pierson verklaarde: „In Godsnaam, hoe bij de scheiding onze harten bloeden, laat ze uit elkander gaan, laat ze niet meer wonen onder dezelfde tenten — de oude kerk met haar geloofsbelijdenis aan de ene zijde en aan de andere de nieuwe maatschappelijke samenleving met haar katholiciteit van menschenliefde, van aspiratie naar het ideaal van menschenlijken vooruitgang.“²⁾

Maar ook zij, die hier niet mee meegingen, ken-

den hun tijden van groote moedeloosheid. Het werd naar het tekenend woord van Roessingh de tijd van de „Teleurstelling“. Hoor de klacht van Rauwenhoff: „Die gedachte (dat wij slechts weghereiders zijn) zou ons kunnen verzoenen met veel, dat nu ontrist en smart. Aan de toekomst het antwoord op al die vragen. Voor ons, bij de trouwe volharding in onze taak, bij het zoeken naar meer licht, bij ons geloof en onze hoop, het groote woord van Luther: wij kunnen niet anders.“³⁾

Die teleurstelling heeft er toe geleid, dat men in den modernen kring begon te beseffen, dat men te veel had opgeruimd, dat men te weinig waardeering had gehad voor centrale Christelijke waarden en men ging pogen nieuwe wegen in te slaan. De menschen, die dat wilden, werden aanvankelijk aangeduid met den naam „malcontenten“, maar deze naam hield geen stand, de naam rechtsmodern kwam op. En dat rechts-modernisme verkreeg een geniaal woordvoerder in den persoon van den jonggestorven Leidschen hoogleeraar K. H. Roessingh. Helaas, op jeugdigen leeftijd overleed deze reeds en algemeen was de gedachte, dat met hem het Rechts-modernisme wel zijn bloei gehad zou hebben.

Niets echter bleek minder waar dan dat. Het rechts-modernisme hield stand en verkreeg steeds meer invloed, ja, het verkreeg zelfs zooveel invloed in Nederland, dat kennelijk in reactie op het op den voorgrond treden van het door Roessinghs leerlingen verder gedragen „Rechts-Modernisme“, de werkgroep van linksche Moderne Theologen is opgericht, de werkgroep van hen, die, al zijn ze meer godsdienstig georiënteerd dan hun moderne vaders, in hoofdzaak aan de oude concepties trouw blijven. Ja, zelfs niet alleen in Nederland hield het Rechts-Modernisme stand, ook in andere landen verkreeg het vasten grond. „Er bestaat ongeveer dezelfde controverse in het Zwitsersche Vrijzinnig Christendom, waar het linksche Bern (Prof. Martin Werner, een leerling van den aan Hegel georiënteerden Biedermann — ook in ons land zijn vele linksche theologen heel sterk aan Hegel georiënteerd, ik noem Van der Brug en Haentjes, opmerking van mij) — de tegenpool vormt van het rechtsche Zürich (waar Brunner ook onder Vrijzinnigen weerklinkt vindt). Zij is er ook in het Fransche Vrijzinnig Protestantisme, waar een vurig vertegenwoordiger der oude linker garde, Etienne Giran, om zijn blad „L'Esprit et la Vie“ medestrijders tegen de z.i. dreigende „verrecht-sching“ van de echte liberale beweging verzamelt. En juist dezer dagen is in de Modern Churchmen's Union, de groote vrijzinnige groepering in de Church of England, een diepe kloof zichtbaar geworden. Er bleek in den kring der Modern Churchmen een groep te bestaan, die zekere sympathieën koesterde voor de z.g. Anglicaansche bestrevingen. In de negentiende eeuw waren de Modern Churchmen de bestrijders van het orthodoxe Anglicanisme. De „rechtsche“ groep der Modern Churchmen sympathiseerde tot op zekere hoogte met de Anglicaansche accentueering van enkele elementen der kerkelijke traditie, voornamelijk op liturgisch gebied. De leiding der Union, meerendeels tot het, wat wij zouden noemen, oud-moderne „type“ behoorend, maakte een samenwerking met deze „rechtschen“ echter zoo goed als onmogelijk, zoodat het voortbestaan der organisatie zelfs een oogenblik onzeker was geworden.“⁴⁾

We hebben ons dit lange citaat veroorloofd om aan te toonen, dat de tegenstelling in het Modernisme maar niet een Nederlandsch verschijnsel is,

3) Geschiedenis van het Protestantisme, III, pg. 439, aangehaald door Heering, I, pg. 102.

4) Dr H. Faber. Rechts en Links in het Vrijzinnig Christendom, pg. 6, 7.

We zijn er nog lang niet! (VL)

...en blijft op de diepere vraagstukken, die den weg der kennis (Erkenntnistheorie) het zooveel hoofden zooveel zinnen van toepassing. Zelfs in Gereformeerde kringen zijn we het over de vraagstukken, die hierbij in aanmerking komen, nog lang niet eens.

De formeele logica nu uitgezonderd, heerscht er op wijsgeerig, en ook op formeel wijsgeerig gebied, thans een hopeloze spraakverwarring, die op haar beurt weer met de diepste beginselen saamhangt, en die maakt, dat in psychologie, in paedagogie enz. tal van scholen, elk met een eigen program, aan het woord zijn, en dat het onderwijs nog volstrekt niet uitgemaakt is, welke bezitting, krachtens onze beginselen, bij elk dier geslachten is te nemen.

Wel mag met dank geconstateerd, dat hetgeen Dr Kuyper in het tweede deel van zijn Encyclopaedie, Dr Bavinck in het eerste deel zijner Dogmatiek en Dr Woltjer in oratie en Gymnasium program hierover ten beste gaven, alle uitzicht op eenstemmigheid opent, maar toch, verzecht op meer dan één punt van aanebelang ontbreekt ook hier niet.

Dr A. KUYPER,
„De Heraut“, No. 1157, 25 Jan. 1900.

maar een internationaal verschijnsel. Reeds dit kan ons doen vermoeden, dat hier dus wel een belangrijke tegenstelling zal te vinden zijn en daar wijst ook het verwijt op, dat men tegen elkander heeft. De linksche Modernen verwijten aan de rechtsche, dat zij „het oor laten hangen naar de orthodoxie“ en men spreekt in dat kamp zelfs van „een zorgelijke vervloeiing van grenzen“ en „een onverantwoordelijke afwijking naar traditionele opvattingen, kerkelijke belijdenis-bindingen en menschevormige Godsvoorstellingen, waarbij beginselen in het gedrang geraten en problemen uit het oog worden verloren“.⁵⁾ En de rechtsche theologen verwijten aan de linksche, dat zij overhellen naar „onvruchtbaar rationalisme, geen oog hebben voor de diepe waarheden van het christelijk geloof, dat de christelijke geloofswaarheid en de christelijke Godsgedachte op geen enkele wijze tot haar recht“ komt enz.

Waar loopt het nu feitelijk over in deze controverse? In de eerste plaats heeft men een verschillende opvatting over openbaring. In den grond is er in het linksche kamp geen plaats voor openbaring, en zoo nog het woord genoemd wordt, dan is eigenlijk openbaring niet meer dan „diepere bewustwording“. Daar hangt mee samen, dat in den grond genomen er in het linksche kamp geen onderscheiding is tusschen godsdienst en wetenschap. Natuurlijk poogt men — pogen althans sommigen — het onderscheid te handhaven, maar principieel gezien, is daar theologie en filosofie één en gelooft men aan de rede genoeg te hebben om alle waarheden, ook de waarheden omtrent God, te vinden. Hier tegenover handhaven de rechtschen, dat openbaring noodzakelijk is. Het kan niet mogelijk zijn, zoo redeneeren zij, dat men met de rede alleen (of met ervaring) goddelijke waarheden zal vinden. De rechtsche moderne theologie wil daarom weer een openbarings-theologie zijn, leven bij hetgeen van buiten af tot ons komt, bij mededeelingen van den Andere. Daarom verwerpt de rechtsche moderne theologie ook de identiteit van theologie en filosofie en wordt een man als Prof. Heering niet moede het zelfstandig karakter der godsdienstige kennis te handhaven. Niet, dat hij daarmee zeggen wil, dat er tweërlei waarheid is, maar wel handhaaft hij daarmee, dat de godsdienstige kennis een bijzondere waarheid stelt, een waarheid, die alleen op het geloof is gebaseerd.

In de tweede plaats wil het Rechts-modernisme weer theistisch zijn, weer gelooven in een persoonlijk God. „God vergeeft en verlost. Hij is genadig en rechtvaardig. Hij wil en handelt. Uiteraard weet de geloovige — zoo Heering in zijn „Geloof en Openbaring“ — dat alle spreken over God

5) Manifest van de „Linker-Werkgroep van Moderne Theologen“, 1934.

1) Aangehaald door Dr Würth. 10e jaargang van „De Reformatie“, No. 32.

2) Eveneens in bovengenoemd artikel aangehaald.

symbolisch is, maar symbolisch beteekent voor hem niet inadecuataat, integendeel zoo adequaat mogelijk. Zonder een zeker theïsme meent Heering, zoo zagen wij reeds, niet uit te kunnen komen. De mensch staat tegenover God, zoo zal men onder Rechtsmodernisme graag citeeren, in de „Ich“-„Du“-verhouding, een verhouding, die door „existentieele woorden als schuld, vergeving, gehoorzaamheid, liefde enz. wordt gekarakteriseerd.“⁶⁾

Daartegenover is in het Links-modernisme het belijden over God zeer vaag en wat men nog van God belijdt, bedoelt men nog „symbolisch“. Men verstaat onder symbolisch, dat de religieuze termen maar „zinvolle, dichtelijk-beeldende aanduidingen zijn“ en slechts de beteekenis van analogiën kunnen hebben. In den regel denkt men uitermate pantheïstisch, gebruikt men voor, wat zij God noemen, woorden als „Onuitputtelijk Verband“, „grond aller dingen“, het „mysterie van ons zijn“, „zin der wereld“, en dergelijke.

In de derde plaats is er verschil in de beschouwingen over den Christus. Links brengt het niet veel verder dan tot waardeerende woorden over Hem als profeet, spreekt heel veel over de Christus-idee en nog enkele woorden in die lijn. Rechts komt veel meer op voor de historiciteit van den Heere Jezus, gelooft in Hem met een openbaring Gods te doen te hebben, heeft men het heel gaarne over Hem als Verlosser, in één woord, Rechts nadert klaarblijkelijk veel meer tot de orthodoxe belijdenis.

We kunnen het bij de aanduiding van de verschillen hier wel bij laten; alleen is het nog wel interessant de typeering van Dr. Faber mee te deelen: hij wil het Links-modernisme karakteriseren als zoeken naar en overgave aan de waarheid (over leven en werkelijkheid)⁷⁾ en het godsdienstig gehalte van Rechts wordt door hem aangegeven met de woorden: het zoeken van Liefde en het dankbaar leven uit de wetenschap van het geschenk van Gods Liefde in Christus.⁸⁾

Uiteraard zijn wij dankbaar, dat het Rechts-modernisme meerdere aansluiting zoekt bij de waarheid der Schriften en we wilden wel gaarne, dat zij het nog meer deden. Maar wie zal zich niet verheugen, dat men althans eenigermate teruggekeerd is van diepe dwalingen? Wie zal zich niet verheugen over een boek bijv. als van Dr. Tjalsma: „Zondebesef en Zondeleer“ met zoo duidelijke verdediging van de rechtsche tendenzen? Wie zal zich ook niet verheugen, als hij Heerings werk eens legt naast de werken van Bruining bijvoorbeeld, een der latere modernisten? Maar bij alle verheuging, we moeten niet vergeten, dat het Rechts-modernisme MODERNISME blijft. We moeten ons niet te veel aan den schijn van allerlei woorden bedriegen, die zeer Schriftuurlijk lijken, we moeten hen blijven beoordeelen naar de waarheid van het Woord Gods. Tenslotte is ook Heering MODERN, is het rechts-modernisme de „verbinding van den vrijen en kritischen geest, die de Moderne richting bezield, met de centraal-christelijke gedachte van Gods transcendentie, van zonde en schuld, van verlossing en vernieuwing“, en dan natuurlijk naar hun opvatting van zonde, schuld, verlossing en vernieuwing.

In een volgend artikel willen we dan eens nagaan, hoe modern Heering wel is.

M. Vr.

- 6) Dr. Faber, a.w. pg. 19.
7) Idem, pg. 13.
8) Idem, pg. 18.

UIT DE SCHRIFT

God heeft Zijn Kind Jezus verheerlijkt.

De God Abrahams en Isaaks en Jacobs, de God onzer vaders, heeft Zijn kind Jezus verheerlijkt, Welken gij overgeleverd hebt, en hebt Hem verloochend.... Hand. 3:13.

„En de geheele menigte van hen stond op en leidde Hem tot Pilatus“ (Luc. 23:1). Dat was iets ontzettends! Ontzettend voor Jezus Christus, Die door Zijn eigen volk werd uitgestooten, uitgeleverd aan den onderdrukker. Verschrakkelijk ook voor de menschen, die dat deden. Die waren toch het verlore volk van God? Bevrijd van de onderdrukking? Maar nu buigen ze zich weer gewillig onder den onderdrukker, als ze zich daarmee maar kunnen ontdoen van den gehaten Jezus. Als dat maar gelukt, dan hebben ze het er voor over, om niet meer het verlore volk Gods te zijn. En in den grond is het een pogen, om zich van God te ontdoen, voorgoed...

Dat zijn ze zich toen niet bewust geweest. Maar nu moeten zij het weten, en Petrus zegt het hun wel heel scherp: God heeft Zijn Kind Jezus verheerlijkt, Dien gij overgeleverd hebt.

„Ga nu met Jezus van heerlijkheid tot heerlijkheid!“

Eerst heeft God Hem opgericht uit Zijn smaadheid en met heerlijkheid bekleed, zóó, dat alleen de engelen in den hemel en de menschen, die in Hem geloofden, het wisten. Maar óók ten aanzien

van Zijn vijanden, die Hem hoonden en bespotten, moet Hij gerehabiliteerd worden, moet Hij glorie ontvangen. En in de wonderlijke genezing van den kreupelen, die geschiedde door Zijn Naam en door het geloof in Zijn Naam, bewerkt God dit: Zijn glorie wordt al openbaar nu. Wat Christus in sterk geloof, midden in Zijn ellende, geprofeeteerd had, „gaat nu in vervulling... van nu aan zult gij (Mijn vijanden) zien den Zoon des menschen zittende ter rechterhand der kracht Gods“ (Matth. 26:64). En daarin is Zijn triomf over Zijn vijanden!

Maar niet alleen Zijn triomf, in die heerlijkheid is ook Zijn barmhartigheid tegenover Zijn vijanden.

„Moest hen haken in de ziel. Zij noemden zich kinderen van Abraham en Izaak en Jacob; „bleek nu, dat ze tegen den God van Abraham, Izaak en Jacob, tegen den God der verlossingen, gestreden hadden, dat ze zich van God Zelf hadden willen ontdoen. En nu moeten ze zich daarover verootmoedigen! Dat is dan vrucht van de heerlijkheid van Jezus Christus en 'tis opnieuw tot Zijn glorie.“

Zoo buigen zich ook vandaag Gods kinderen in schaamte neer, in verootmoediging, telkens als zij door hun ongerechtigheid de heerlijkheid van Christus hebben bedekt gehouden, terwijl God wil, dat „tmet Hem gaat van heerlijkheid tot heerlijkheid.“

Maar die heerlijkheid, uitkomend ook tegenover de wereld, is levens hun vreugde. Petrus jubelt het uit: God heeft Zijn Kind Jezus verheerlijkt. Zou het toevallig zijn, dat hij twee maal het woord verloochenen gebruikt? Heeft hij dat zelf niet gedaan, tot drie maal toe? Maar God heeft den smaad, dien ook hij op Zijn Heiland geladen had, afgewenteld, volkomen. Dat is om te juichen!

Zoo juicht Gods Kerk, dat God vandaag nog de heerlijkheid van Zijn Zoon laat uitkomen en laat voortgaan van kracht tot kracht. Ook nu, Christus zei het toch Zelf: van nu aan zult gij het zien? En is het niet de heerlijkheid van Jezus Christus, die zichtbaar wordt in deze wereld, als in het „derde rijk“ alle mogelijke richtingen zijn weggevaagd of gelijkgeschakeld, omdat ze geen kracht van verweer bleken te hebben, maar alleen de Kerk moedig stand houdt, trots alle vijanden? Dan is daarin ook thans Christus' triomf over Zijn vijanden, en tegelijk Zijn barmhartigheid nog.

Zoo is er ook nu de heerlijkheid van Jezus Christus, als onze werklozen temidden van een verpeste sfeer van kankeraars hun kruis vrolijk dragen, ziende op Hem; als onze arbeiders, temidden van een niet minder verpeste sfeer van vijandschap tegen God en Zijn dienst, hun Heiland moedig belijden.

Zoo moet aan de Kerk altijd te zien zijn de glorie van Jezus Christus. Want het moet met Hem gaan van heerlijkheid tot heerlijkheid! Ook door ons leven. En het zal zoo met Hem gaan, immers God verheerlijkt Zijn Kind Jezus. Dat is onze troost en onze kracht.

F. de V.

KERKELUK LEVEN

Herinneringen aan Coccejus?

De artikelen van onze laatste nummers handelden over het verbond, en toonden bij wijze van een enkel voorbeeld aan, hoe doornig het pad der theologie wordt, als zij tusschen „geopenbaarde dingen“ (het verbond) en „verborgen dingen“ (de verkiezing) het verband naspeuren en blootleggen wil. We lieten daartoe — al weer bij wijze van voorbeeld — Witsius spreken.

Nu is de plaats van Witsius in de gereformeerde theologie niet altijd even gemakkelijk te bepalen. Met name zijn verhouding tegenover Coccejus is vrij gecompliceerd. Afwijzend staande tegenover onderscheidene opvattingen van Coccejus, heeft hij toch meermalen zich prijzend over hem uitgelaten, op meer dan één punt van beteekenis zich naar Coccejus overgebogen, en voorts ook zijnerzijds gepoogd, de zakken van Coccejus' jassen te vullen met gereformeerde waar.

Vandaar, dat ieder, die zich interesseert voor de moeilijkheden, en voor de kronkelingen, die zich in de onderscheiden verbondopvattingen onder gereformeerden voordoen, wel vanzelf op het spoor van Coccejus wordt gezet, om in de taal van detectives te spreken. Coccejus' verbondstheologie heeft diepe voren getrokken; is aanleiding tot heftige polemieken geweest; en heeft, bij veel verdienstelijks, toch ook op meer dan één punt terecht reden tot groote bezorgdheid gegeven. En — het ronde woord moet er maar uit, omdat we het noodzakelijk achten — hetgeen „De Heraut“ in de reeds gemelde artikelen van Dr. J. Thijs heeft geschreven, vertoont op enkele punten overeenkomst juist met sommige van die meeningen van Coccejus, die we bedenkelijk achten. Waar nu het leerstuk van het verbond der genade opnieuw gebracht is binnen de aandachtssfeer der kerkelijke belangstelling, en Dr. Thijs, dit wetende, en er bij betrokken, juist in dezen tijd zijn opvatting dienaangaande kenbaar heeft gemaakt, daar zullen wij onzerzijds hetzelfde mogen en moeten doen. Wie het goede in Coccejus overneemt, sticht nut; wie hem in zijn misvattingen volgt, doet het tegendeel, al blijkt dit meestal eerst later.

Coccejus heeft over het verbond uitvoerig geschreven. Latijnsche werken, maar die ten deele in het Hollandsch vertaald zijn. Zijn constructies zijn zeer ingewikkeld; veel van zijn beweringen worden door allerlei restricties of begripsverschuivingen zwaar te verstaan; en het is daarom niet gemakkelijk, in een kort woord van zijn desbetreffende opvattingen een eerlijke samenvatting te geven. We zien daar dan ook van af. Het is ons te doen om enkele voor Coccejus' theologisch denken karakteristieke grondgedachten, waaraan de lectuur van Dr. Thijs' artikelen ons onwillekeurig herinnerde. Onze opmerking over Coccejus' ingewikkelde redeneertrant en gecompliceerde beschouwingen worde daarbij geen oogenblik vergeten; opdat niemand uit de door ons geconstateerde parallellen tusschen Coccejus en Dr. Thijs op bepaalde punten meer afleide, dan wij zeggen.

Van Coccejus' opvattingen kreeg wel bijzondere bekendheid die, welke de verhouding tusschen Oud- en Nieuw Testament betreft.

Eenerzijds houdt Coccejus vol, dat tusschen beide innige overeenkomst bestaat.

Maar aan den anderen kant stelt hij tusschen beide een onderscheid, zóódanig, dat wij hem daarin geenszins volgen kunnen.

Om Coccejus recht te doen, beginnen we met het eerste: de overeenkomst tusschen Oud- en Nieuw Testament.

„Eer wy van het onderscheid van beide die bedelingen, en tyden handelen, so dienden wy dit met allen te vooronderstellen, dat Jezus Christus heden, en gisteren, en in eeuwigheid de selve is. Hebr. 13:8, dat is: dat Christus geweest is en is het voorwerp des geloofs tot saligheid in beide de tijden, of in het Oude en Nieuwe Testament“¹⁾. Breed wordt deze gedachte uitgewerkt.

Maar de moeilijkheden komen, wanneer Coccejus verder handelt „van de verscheidenheid des voorgaanden tijds van den laatsten in de Bedellinge van het Genade-Verbond“ (Hfdst. XI, § 325 v.).

„Vastgesteld zijnde, dat het voorwerp des geloofs altijd het selve is; so volgt de onderscheidene en verscheidene toestand, die in het gelove en in de gelovigen, ten opzigt van de verscheidenheid der Bedelingen en der Tijden moet worden aangemerkt“ (§ 325)²⁾.

Vele zijn de onderscheidingen, die Coccejus nu tusschen beide bedelingen weet aan te wijzen. We laten de meeste rusten. Voor het onderhavige dispuut over het verbond zijn evenwel sommige punten van beteekenis. Om dat te doen zien, leggen we eens naast elkaar eenige uitspraken van Coccejus en van Dr. Thijs in „De Heraut“.

Eerst beider opvatting aangaande de „uitwendigheid“ der verbondsweldaden onder het Oude Testament:

Coccejus:

Ten vijfde dient aange-merkt, dat het gehele Volk Israëls, in Gods insettingen, in dese uitwendige tucht, so wat wandelende, ook zonder gelove des herten, na den mensche, voor Gods eigen volk is gerekent geworden; en dat so in desen uitwendigen stant, onder de gelovigen en regtveerdigen, vele ongelovige en onregtveerdige vermengt zijn geweest (§ 336).³⁾

Dr. Thijs:

Onder de Sinaïetische bedeling werden deze geestelijke weldaden niet aan al de bondelingen geschonken. Dat stond hiermee in verband, dat die bedeling een schaduwachtig karakter droeg en de nieuwe moest afbeelden. Het volk Israël werd gesteld tot een voorafbeelding van de nieuw-testamentische kerk van Christus en daarom nam het verbond een nationaal karakter aan. Dat bracht een veruitwendiging mee.... Het volk als geheel ontving uitwendige verbondsweldaden. Aardsche zegeningen, die de geestelijken moesten afbeelden, en in zoover het weldaden waren van hooger aard, bleven het toch uitwendige. (Heraut 3135.) Een genade, die.... voor het volk als geheel van uitwendigen aard was. (3135.)

Hier tegenover treedt dan de beweerde „verinnerlijking“ (!) van het verbond in de nieuwe bedeling:

Coccejus:

MAAR in den Nieuwen Testamente behoort niemand tot het volk Gods, en heeft niemand enig voor-regt des verbonds, als die het Evangelium gelooft, en het gelove niet alleen belijdt maar ook met der daad bewijstelijk vertoont (§ 337, blz. 202).⁴⁾

Dr. Thijs:

MAAR onder de nieuwe bedeling heeft dat nationaal en uitwendig karakter een einde genomen. Ze is de bedeling der vervulling en de schaduwen zijn vervangen door de geestelijke werkelijkheid. Nu treedt in de plaats van Israël als natie het volk van Christus. Nu wordt het verbond verinnerlijkt en ontvallen de bondelingen, al de bondelingen, de inwendige en geestelijke weldaden des verbonds (nr. 3135).

Kunnen tot dit verbond, dat in het bloed van Christus bevestigd is, ook verworpenen behooren? Christus heeft toch zijn zoenbloed niet voor verworpenen vergoten (?) (3134).

1) De Leere v. h. Verbond en Testament Gods, u. h. Latijn, 2e druk, Amsterdam, 1689, § 278, blz. 170. Summa Doctrinae de Foedere et Testamento Dei, Opera, Amst. 1701, VII, 81, b.

2) De Foed., 86, a (diversitas obsequiorum, dispensationum, & temporum).

3) ...in statutis Dei & disciplina hac externa utungue ambulans, etiam sine fide cordis, quoad hominem pro populo Dei peculiari censitas... in externa hac conditione (88, b).

4) At in N. T. nemo est de populo Dei ullo privilegio Foederis gaudet, nisi qui credit Evangelio & fidem tum profitetur tum etiam factis probabiliter demonstrat (88, b).

Is zoo e de „verinnerlijking“, van het C met de Hooren w

Dese dia toe, op dat einde hy d raelijten de heeft; niet hy het v sonde beke ten minste syn liefde in genen w (uit de K. S.)

Gods (c) in het ge de allerge uet anders te wijzen, ook gene om het b onder te b liefde Gods des H. Ge de Heilige tamente on Heiligmae wrogt even die gesteld. Vader en betaamde, hen een C baarheid to 244/5).⁵⁾

Om nie hierbij, v

Nu ver aan, Dr. T op een bel te geven jaanschen ten weer aanwijsba eveneens geponeerd van hun

Er zijn komst te te noemer Ook onth schijn va waarin b liezen. O het „nie bond gro worden na ook Coccejus.

andere v a.w. § 338. „Dat Ve 8:7. Wan linge v middelerv ten einde verbeel de goeder niet ges gen te v wel met i verdrukk

Men ma 8:7 denke deering e „niet-onbe redenen breking te gebruik moeilijke antwoord Zijnerzijds ja, dan i of hij in betereg Coccejus t waarin hij

Is hiern „coccejani te vragen pogen, om weg van l ding tuss op de aar kennend i moet, wil waar ik o

5) Pertin dederit Isra cam gentem timorem sui in danda L ostendere... Spiritum... eum affectu eset; sed fi

6) 93, a.

7) Op Je esse per a fuerint exp tidere, & it 111, Comm.